

PROSJEKTBESKRIVELSE

RUDOLPH DIRKS-UTSTILLING: KNOLL, TOTT OG KAPTEINEN

I år er det femti år siden den amerikanske serieskaperen Rudolph Dirks døde. Dirks regnes som en pionér innen den niende kunstart, og den britiske kunstneren Coulton Waughs beskrivelse av Rudolph Dirks som en av de tre grunnleggerne av den moderne tegneserien er fremdeles relevant over sytti år etter utgivelsen av den banebrytende sakprosaboken «The Comics».

Rudolph Dirks er best kjent som skaperen av tegneserien «Knoll og Tott». Den startet han opp i 1897 under originaltittelen «Katzenjammer Kids». Etter en konflikt med den amerikanske avismogulen Hearst ble det rettsak rundt tegneserien. Dommen regnes som viktig innen opphavsrett i amerikansk juss, og den endte med at Hearst beholdt navnet «Katzenjammer Kids» og kunne fortsette med å gi ut nye tegneserier under denne tittelen. Derimot kunne Dirks fortsette sitt arbeid for en konkurrerende avis med de samme tegneseriefigurene. Denne tegneserien fikk navnet «The Captain and the Kids».

Som serieskaper er Rudolph Dirks viktig når det gjelder tegneseriens fortellerteknikk. Rudolph Dirks var ikke den første til å bruke snakkebobler for å vise replikker i en sammensatt tekst, men gjennom jevnlig bruk viste han mulighetene snakkeboblene ga og inspirerte andre serieskaperne. Dirks regnes dessuten som oppfinneren av ulike grafiske virkemidler. Blant annet er linjer for å uttrykke fart og bevegelse noe som stammer fra Rudolph Dirks sammen med bruk av stjerner for å uttrykke smerte, dråper for å vise svette og et onomatopoetikon som Z for å vise frem snorking hos en karakter.

Til Norge kom «Katzenjammer Kids» i 1909. Etter publisering i blader som «Vor Tid» og «Allers», overtok «Hjemmet» tegneserien i 1911. Der har den gått ukentlig frem til i dag. I tillegg er «Knoll og Tott» viktig i norsk tegneseriehistorie. Utgivelsen «Knoll og Tot i Skole» blir av mange regnet som den første, norske tegneserieutgivelsen, og den er en forløper for en norsk juleheftetradisjon med tegneserier. Fra 1914 har «Knoll og Tott» vært en del av utbudet hvert år i norske tegneseriehyller ved juletider.

Til å ha skapt en såpass kjent tegneserie og viktig del av tegneseriehistorien, er det egentlig lite som er kjent rundt Rudolph Dirks. De store tegneserieverkene har noe biografisk informasjon, og det er bare laget én biografi om serieskaperen. I motsetning til mange andre kjente tegneserier, er det ikke laget noe engelskspråklig praktverk med verken «Katzenjammer Kids» eller «The Captain and the Kids». Det nærmeste er boken «Knoll og Tott: 100 år i Norge». Den ble utgitt i 2011 av Egmont Serieforlaget og er for lengst utsolgt fra forlaget. Biografien om Dirks er også utgitt i 2011. Den er skrevet av den tyske serieskaperen Tim Eckhorst og er kun tilgjengelig i tysk språkdrakt. Eckhorst skriver i boken at han har prøvd å gå gjennom det kildematerialet som er tilgjengelig rundt Rudolph Dirks, og det viser seg at noe av informasjonen som finnes i ulike verk om den niende kunstart ikke er korrekt når det gjelder Dirks.

Også her til lands er det noen overraskelser når det gjelder tegneserier og Rudolph Dirks. Man har lenge trodd at de første juleheftene med «Knoll og Tott» inneholdt Dirks' tegninger. Det viser seg å ikke være riktig. I stedet har forlaget Hjemmet fått dem omtegnet. Dette gjelder også i ukebladet «Hjemmet», og tegneseriene med «Katzenjammer Kids» ble i alle fall tegnet på nytt til bruk i Skandinavia et stykke ut på trettitallet.

Det betyr at det er lite utgivelser her til lands med tegneseriene til Rudolph Dirks. Boken «Knoll og Tott: 100 år i Norge» har noen sider. Ellers finnes det også noe i juleheftene «Kapteinens jul» fra 1987 og fremover, men her har de norske utgiverne brukt nytegninger av Dirks' tegneserier siden

2001. Ellers er «The Captain and the Kids» trykt i bladene «Blondie» og «Humor og kanari» på åttitallet samt at tegneserien gikk en periode i ukebladet «For alle» på trettitallet. Der het tegneserien «Kam og Børste».

For å hedre Rudolph Dirks og hans arbeid, ønsker den bergenske tegneseriegruppen seriX å gjennomføre en utstilling med utgangspunkt i tegneseriene «Katzenjammer Kids» og «The Captain and the Kids». Det vil i så fall bli den andre slike utstillingen av sitt slag på verdensbasis. Overraskende nok har Rudolph Dirks og hans tegneserier kun fått fokus på én eneste utstilling. Den ble gjennomført i Dirks' tyske fødeby Heide tidligere i år, og tegneserieutstillingen fikk oppmerksomhet i både tyske medier og i det tyske tegneseriemiljøet.

En utstilling skal ha to formål: Først og fremst ønsker vi å vise frem tegneseriekunsten til Rudolph Dirks. Dernest ønsker vi å gi korrekt informasjon rundt Dirks og hans tegneserier. Ved siden av utstillingen skal det derfor lages en katalog med biografisk informasjon, bakgrunnsstoff om «Katzenjammer Kids» og «The Captain and the Kids» samt faksimiler av Dirks' arbeid. I den anledning vil det også være naturlig å trekke inn sønnen John Dirks. John Dirks assisterte sin far på arbeidet med «The Captain and the Kids» fra slutten av førtitallet. Etter hvert overtok han mer og mer av arbeidet, og han hadde eneansvar for tegneserien fra farens død i 1968 og frem til tegneserien ble lagt ned i 1979. Noen eksempler fra serieskapere som etterfulgte Rudolph Dirks på «The Katzenjammer Kids» er det også naturlig å ta med, og Bernard Dibble må heller ikke uteglemmes. Dibble vikarierte for Rudolph Dirks ved flere anledninger, og han var i en periode også assistenten hans.

seriX har et godt kontaktnett i tegneseriemiljøene i både inn- og utland. Vi er allerede i gang med å samle sammen materiale som kan brukes i en utstilling. Blant annet sitter tegneseriegruppen på noen originale tegneseriesider signert Rudolph Dirks og en tegneserieoriginal laget av John Dirks. En god del amerikanske avissider med tegneserier av både Rudolph Dirks og John Dirks er også i seriX' besittelse. I tillegg eier gruppens medlemmer en rekke tegneserieutgivelser fra ulike land med både «Katzenjammer Kids» og «The Captain and the Kids». En utstilling vil ha hovedfokus på originalene og de eldste amerikanske avissidene.

Det som vil være slående med utstillingen er størrelsen på mange av objektene. Det var ikke uvanlig at tegneseriene til Rudolph Dirks fikk fylle en hel avisside i fullformat frem til 1935. De gangene tegneserier fra denne perioden har vært utgitt i Norge, så har det vært i redusert størrelse og gjerne i redigert format. Dermed vil det være helt spesielt å kunne presentere avissider slik de i sin tid ble publisert i amerikanske aviser i begynnelsen av forrige århundre.

Under utstillingsåpningen til Rudolph Dirks-utstillingen i Heide tidligere i år, var en av innlederne den tyske kunsthistorikeren og tegneserieeksperten Alexander Braun. Han slo den gang fast at det bare er 30-40 originaler av Dirks man kjenner til i dag. Dermed var utstillingsobjektene i Heide spesielt sjeldne.

Til utstillingsåpningen ønsker vi å invitere Tim Eckhorst og Haakon W. Isachsen. Tim Eckhorst er en av verdens ledende eksperter på Rudolph Dirks, og i tillegg til Rudolph Dirks-biografien fra 2011 har Eckhorst også skrevet en bok om kunstnerbroren Gus Dirks. Dermed kan Eckhorst sette utstillingen i perspektiv og holde en forelesning om Rudolph Dirks. Isachsen er mangeårig tegneserieredaktør på forlag både i Norge og Danmark. Han var redaktør for boken «Knoll og Tott: 100 år i Norge» og har skrevet flere bøker om julehefteutgivelser. Han kan dermed ha et norsk perspektiv på Rudolph Dirks og hans tegneserier i et foredrag.

Det er også et ønske å supplere utstillingen med flere objekter enn dem seriX har tilgang til per i dag. seriX har kontakt med samlermiljøet i Bergen, og det vil være mulig å få lånt inn nøkkelutgivelser derfra. I tillegg har seriX kontakt med kreftene bak Rudolph Dirks-utstillingen i Heide. Det vil være mulig å låne inn noe av materialet som var utstilt der, men det krever både reisevirksomhet og ulike forsikringsordninger. I tillegg har seriX kontakt med eiere av både tegneserieoriginaler og gamle avissider som har sagt seg villig til å låne dem ut. Det er også ønskelig å kjøpe inn avissider og originaler fra samlere for å ha en utstilling som treffer bredest mulig. Det blir dermed også søkt om midler til både reisevirksomhet og innkjøp av potensielle utstillingsobjekter.

Utstillingen skal åpnes i midten av november. Tanken er å samkjøre åpningen med lanseringen av årets julehefter. Det vil sannsynligvis skape ekstra mediedekning og generell interesse for utstillingen.

Vedlagt er en oversikt over potensielle utstillingsobjekter som enten er i seriX' eie eller der vi har godkjennelse fra eierne til utlån i forbindelse med utstillingen. Enkelte av disse objektene befinner seg allerede i Bergen. Alle de nevnte objektene kan også inkluderes i en utstillingskatalog etter avtale med eierne.

Til sammenligning kan det nevnes at utstillingen i Heide tidligere i år i følge utstillingskatalogen hadde følgende objekter laget av Rudolph Dirks (s. 130-132):

«Katzenjammer Kids»:

Avissider: 19 stk. (1899-1911)

«The Captain and the Kids»:

Originaler: 6 stk. (1938-1949)

Avissider: 18 stk. (1949-1951)

Verksoversikt – Rudolph Dirks-utstilling (per 30. aug.)

Gategalleriet, Bergen november 2018

Originaler:

Rudolph Dirks

«The Captain and the Kids»

Søndagsside datert 1. oktober 1961

Tusj på kartong, 40 x 62 cm

Privat eie

Avissider:

Rudolph Dirks

«Katzenjammer Kids: Can Mamma Katzenjammer Walk on Stilts? Maybe»

Halv søndagsside fra The Denver Post datert 14. juli 1901

Svart/hvitt og grønt trykk på avispapir

Eies av Kristian Hellesund

Rudolph Dirks

«Katzenjammer Kids: Extracts from the Diary of Hans and Fritz»

Søndagsside fra The Examiner San Francisco datert 24. januar 1904

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie

Rudolph Dirks

«The Katzenjammer Kids in School! Oh, Such Good Boys!»

Halv søndagsside datert 12. mars 1905

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie

Rudolph Dirks

«Katzenjammer Kids: The Foxy Inspector!»

Søndagsside fra Chicago Sunday American datert 4. juni 1905

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie

Rudolph Dirks

«Katzenjammer Kids: Der School Commences Again Vunce More!

Søndagsside fra Chicago Sunday American datert 10. september 1905

Firefarget trykk på avispapir

Eies av Kristian Hellesund

Rudolph Dirks

«Der Katzenjammer Kids: Dey Apologizes!»

Halv søndagsside datert 5. november 1905

Firefarget trykk på papir

Privat eie

Rudolph Dirks

«Katzenjammer Kids: ACH! Terrible!»

Halv søndagsside datert 12. november 1905

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie

Rudolph Dirks

«Katzenjammer Kids: Der Captain Meets His Long Lost Brudder»

Halv søndagsside datert 25. mars 1906

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie

Rudolph Dirks

«Katzenjammer Kids: Thanksgiving Day on Board the Prosit!»

Søndagsside fra Boston American datert 25. november 1906

Firefarget trykk på avispapir

Eies av Kristian Hellesund

Rudolph Dirks

«Katzenjammer Kids: Ach, dot Sherlock Guck, der Detectif Iss a Smart Man»

Søndagsside fra Chicago Sunday Examiner datert 26. mai 1907

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie

Rudolph Dirks

«Katzenjammer Kids: Who Was It? Ah-h! 'Twas Sherlock Guck, of Course!»

Søndagsside fra Boston Sunday American datert 30. juni 1907

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie

Rudolph Dirks

«Katzenjammer Kids: Der Captain Has a Date in Hawaii!»

Søndagsside fra San Francisco Examiner datert 19. september 1909

Firefarget trykk på avispapir

Eies av Kristian Hellesund

Rudolph Dirks

«Katzenjammer Kids: Once Upon a Time»

Søndagsside datert 1910

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie

Rudolph Dirks

«The Katzies Hunt der Skoofenpoof!»

Søndagsside datert 27. februar 1910

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie

Rudolph Dirks

«Katzenjammer Kids: And It Rained Cats and Dogs»

Søndagsside fra Chicago Examiner datert 8. januar 1911

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie

Harold Knerr

«The Fineheimer Twins: Herr Goodweiser Iss Insulted Again»

Søndagsside fra The San Diego Union datert 1912

Firefarget trykk på avispapir

Eies av Kristian Hellesund

Rudolph Dirks

«Pontoon Manoeuvres»

Søndagsside fra The Sunday Tribune datert 27. september 1914

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie

Harold Knerr

«The Katzenjammer Kids: Der Captain Inherits 57,000,000,000 Pfennigs»

Søndagsside fra Chicago Examiner datert 29. november 1914

Firefarget trykk på avispapir

Eies av Kristian Hellesund

Rudolph Dirks

«Hans und Fritz: A Chiant Vun»

Søndagsside fra Chicago Sunday Tribune datert 4. juli 1915

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie

Harold Knerr

«The Shenanigan Kids»

Søndagsside fra Chicago Herald and Examiner datert 7. juli 1918

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie

Rudolph Dirks

«The Katzies: Der Captain Has a Jungle Adventure On Board Ship»

Søndagsside fra Oakland Tribune datert 18. mai 1919

Firefarget trykk på avispapir

Eies av Kristian Hellesund

Rudolph Dirks

«The Katzies: The Kids Meet an Alarm Dog»

Søndagsside fra The Atlanta Constitution datert 14. september 1919

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie

Bernard Dibble

«The Captain and the Kids»

Søndagsside datert 22. januar 1932

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie

Rudolph Dirks

«The Captain and the Kids»

Søndagside datert 8. juli 1934

Firefarget trykk på avispapir

Privat eie